

МАЛОЛЕТНИЧКИ КРИМИНАЛИТЕТ У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ – СПРЕМНОСТ БУДУЋИХ ПРАВНИКА ЗА НОВЕ ИЗАЗОВЕ

Проф. др Ненад Бингулац, проф. др Далибор Крстинић, проф. др Јелена Матијашевић

Редовни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија Нови Сад, nbingulac@pravni-fakultet.info; Orcid: 0000-0003-1187-7054

Ванредни професор на Факултету правних наука Паневропског Универзитета АПЕИРОН у Бања Луци, dkrstinic@pravni-fakultet.info, Orcid: 0000-0002-9731-9178

Редовни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија Нови Сад, jelena@pravni-fakultet.info; Orcid: 0000-0001-8068-0816.

Апстракт: Малолетнички криминалитет представља посебну област казненог права која се традиционално заснива на принципима заштите развоја детета, васпитних санкција и специјалне превенције. Међутим, у условима интензивне дигитализације друштва долази до значајне трансформације појавних облика малолетничке делинквенције, при чему дигитално окружење постаје нови простор испољавања противправног понашања. Интернет и друштвене мреже омогућавају појаву специфичних облика криминалитета као што су сајбер насиље, злоупотреба дигиталног идентитета, онлајн преваре и недозвољена дистрибуција садржаја, дипфејк (deepfake) садржаја, што поставља нове изазове пред савремено казнено право.

Рад има за циљ да анализира појам и карактеристике малолетничког криминалитета у дигиталном окружењу, као и адекватност постојећег кривичноправног одговора на нове облике делинквентног понашања малолетника. Посебна пажња посвећена је специфичностима дигиталног простора, које се огледају у анонимности учинилаца, транснационалном карактеру противправних радњи и повећаном ризику виктимизације деце и младих. У раду се полази од нормативне и криминолошке анализе савремених тенденција малолетничког криминалитета, уз осврт на међународне стандарде заштите права детета и развој превентивно оријентисаних модела реаговања.

Поред теоријске и нормативне анализе, рад садржи и емпиријски сегмент заснован на анкетном истраживању спроведеном међу студентима четврте године Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, са циљем испитивања перцепције будућих правника о распрострањености, узроцима и кривичноправном третману малолетничког криминалитета у дигиталном окружењу. Добијени резултати указују да испитаници препознају раст дигиталних облика делинквенције, при чему доминирају ставови који истичу превентивне и едукативне мере у односу на репресивне механизме кажњавања.

Дигитално окружење захтева интердисциплинарни приступ у оквиру малолетничког казненог права, који подразумева усклађивање законодавства, образовања и превентивних политика. Ставови будућих правника представљају важан индикатор правца развоја кривичноправне политике у области заштите деце и малолетника у условима дигиталног друштва.

Кључне речи: малолетнички криминалитет, дигитално окружење, кривичноправна заштита криминалистика, криминологија, сајбер криминалитет, превенција.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Док се Бејби бумери (до 1965) и припадници Генерације X (1965-80) данас налазе у позицији посматрача који дигитализацију третирају као алатку или новину коју усвајају само ако је процене за корисном, за младе је та граница одавно избрисана. Док старији покушавају да се „навикну” на дигитални свет као на страни језик који уче у зрелим годинама, део Миленијалаца (1981-2000) и знатно већи део Генерације Z (1995-2010) и практично сви из Генерације Алфа (од 2010) тај језик говоре као матерњи, не доживљавајући технологију као додатак, већ као нераскидиви део сопственог бића. Реч је о две потпуно различите перцепције унутар исте временске сфере: за једне је то опционална модернизација стварности, а за друге сама суштина постојања, где се живот не дешава „уз помоћ” екрана, већ се кроз њих примарно манифестује.

Интензиван технолошки развој и дигитализација савременог друштва довели су до суштинске трансформације начина комуникације, социјалног понашања и свакодневног функционисања младих. Интернет и дигиталне платформе више не представљају само средство информисања и евентуално образовања, већ примарни простор друштвене интеракције деце и малолетника. Према подацима European Parliament, чак 97% младих свакодневно користи интернет (Report - A10-0213/2025) док 78% лица узраста од 13 до 17 година проверава своје дигиталне уређаје најмање једном на сат, а готово половина то чини готово непрекидно. Просечно време проведено на интернету код младих узраста од 16 до 24 године премашује седам часова дневно, што указује на дубоку интегрисаност дигиталног окружења у свакодневни живот младих генерација. (Maza, et al., 2023, 163)

Као и многе ствари на свету које се могу сагледавати или користити на добар начин односно продуктиван, могу бити кориштене и на потпуно супротан и деструктиван начин. Реална постојећа дигитална трансформација створила је многобројне образовне, комуникационе и развојне могућности, али је истовремено створила и нови простор за испољавање девијантних и криминалних понашања. За разлику од традиционалних облика криминалитета, који су условно речено просторно и па чак и евентуално временски ограничени, дигитално окружење посебно кроз могућу анонимност, брзину ширења и протока информација ствара околности у којима је отежана „контрола понашања“, што значајно мења криминогене факторе код малолетника. (Raising Children Network) Уједињене нације указују да интернет

истовремено представља простор изложености младих говору мржње, насиљу, дезинформацијама, али и различитим облицима сексуалне експлоатације и злоупотребе, при чему више од једне трећине младих у посматраним државама наводи да је било изложено сајбер насиљу. (Child and Youth Safety Online)

Специфичност, у суштини могло би се боље окарактерисати као изазов, је чињеница да се малолетници у дигиталном окружењу појављују у двострукој улози, односно и као жртве, али и као извршиоци противправних понашања. Савремена истраживања недвосмислено указују да је сајбер насиље постало један од најраспрострањенијих облика „негативног“ понашања младих на интернету. Према студији World Health Organization за европски регион, око 15% адолесцената, што фактички представља да приближно сваки шести малолетник, је доживео неки облик сајбер насиља, док приближно сваки осми „признаје“ учешће у његовом извршењу. Забрињавајући је и податак да је учесталост овог феномена је у порасту у односу на претходне године, што се на основу студије доводи у директну везу са повећаним временом проведеним онлајн. (World Health Organization)

Условно речено, паралелна истраживања спроведена од институција Европске уније указују на сличне трендове. (Safer Internet Centre network) Према добијеним подацима сајбер насиље је у последњих неколико година постало најчешћи разлог обраћања младих службама (институцијама) за помоћ у оквиру програма безбедности на интернету, чинећи око 14–15% од свих пријава у дигиталном окружењу. (Europe Commission; Cyberbullying in the EU Member States) Истовремено, истраживања су спроведена и међу малолетницима узраста од 12 до 17 година у државама Европске уније, а резултати показују да је 24% испитаника лично доживело сајбер насиље, док је чак 39% било сведок таквог понашања према другим лицима, што указује на широку распрострањеност дигиталног вршњачког насиља. (EU Children's Participation Platform)

Поред сајбер насиља, дигитално окружење омогућило је појаву нових облика малолетничког криминалитета, као што су онлајн узнемиравање, злоупотреба личних података, неовлашћено дељење интимних садржаја, дигиталне преваре, као и учешће у различитим облицима електронског криминала. Посебну опасност представља чињеница да граница између „непримереног понашања“ и кривичног дела у онлајн простору често није јасно препознатљива посебно не малолетницима, услед недовољно развијене свести о последицама (дигиталних) радњи и перцепције виртуелног простора. Онлајн простор, односно дигитални простор најчешће се поистовећује као нека врста зоне смањене одговорности, услед непостојања или привидног непостојања надзора. (Digital Decade in 2024) Неретко могућност „анонимности“ и одсуство непосредне реакције жртве доводе до тзв. ефекта онлајн дезинхибиције, који подстиче понашања која би у физичком окружењу била мање вероватна. (Knežević, et al. 2022, 42)

Кривичноправни системи држава суочавају се са значајним изазовом прилагођавања традиционалних института новим облицима криминалитета

који се одвијају у дигиталном простору. Посебна сложеност произлази из потребе истовременог обезбеђивања заштите деце као рањиве категорије и примене адекватне реакције према малолетним учиниоцима, чији се психосоцијални развој још увек налази у формирању. (Richards, 2011) Европски парламент указује да су малолетници посебно осетљиви на дигиталне садржаје и интеракције, будући да њихове когнитивне способности и механизми контроле импулса још нису у потпуности развијени, што може утицати на ризично понашање у онлајн окружењу. (Köhler-Dauner, 2025)

Имајући до сада указано на уму, значајно место овог истраживања заузеће испитивање ставова будућих правника, односно актуелних студената права, који ће у будућности учествовати у креирању и примени казнене политике (и) према малолетницима. Перцепција младих образованих чланова друштва о друштвеној опасности дигиталног криминалитета, границама кривичноправне интервенције и односу између превенције и репресије може указати и на будуће правце развоја малолетничког казног права.

Анализа ставова добијених кроз анкетно истраживање омогућава сагледавање потенцијалног јаза између нормативног оквира и друштвене реалности, као и процену степена прихватања савремених, пре свега превентивних и ресторативних приступа у реаговању на малолетнички криминалитет у дигиталном добу.

Полазећи од наведеног, предмет овог рада представља анализу појавних облика малолетничког криминалитета у дигиталном окружењу, као и испитивање перцепције студената права о адекватности постојеће кривичноправне реакције на ове појаве. Циљ рада је да се, кроз повезивање нормативне анализе и емпиријског истраживања, укаже на изазове које дигитализација поставља пред малолетничко казно право и да се допринесе разумевању будућих тенденција у кривичноправној заштити деце и малолетника у онлајн окружењу.

2. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ МАЛОЛЕТНИЧКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Кривично право за малолетнике у најширем смислу посматрано а посебно кроз Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (Сл.гласник Републике Србије, бр. 85/2005) обухвата правне норме материјалног, процесног и извршног карактера. Кривично материјално право за малолетнике обухвата неколико значајних питања која се односе на: границе одговорности малолетних лица за кривична дела, систем кривичних санкција и других мера за малолетна лица, појачану заштиту малолетних лица у општем и посебном делу кривичног права. Фактички ова проблематика би се могла поделити у две целине и то: малолетна лица као учиниоци кривичног дела и малолетна лица као оштећени, односно жртве у криминолошком смислу. (Коларић, 2020, 50). Поменути Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној

заштити малолетних лица није у потпуности самостални правни акт већ је зависан од кривичног законодавства за пунолетна лица. (Коларић, 2024, 61)

За малолетне извршиоце кривичних дела законодавац предвиђа другачије кривичне санкције као и другачије алтернативне мере које се разликују од кривичних санкција и алтернативних мера и прописаних за пунолетне извршиоце кривичних дела. (Митровић, 2012, 209-328) Разлике се огледају како по својој садржини, тако и по сврси, али све са циљем реаговања друштва према малолетним извршиоцима кривичних дела које примјењују законом одређени органи с циљем заштите друштва од криминалитета кроз васпитање, кажњавање и правилан развој малолетника (Јовашевић, Митровић, Икановић, 2017, 333-364).

Многи аутори истичу да је најважнија категорија кривичних санкција које се могу изрећи малолетним извршиоцима кривичних дела су васпитне мере, са назначавањем да се ради о врсти кривичних санкција која се примењује према млађим малолетницима, док се старијим малолетницима, односно онима који су у време извршења дела имали више од 16, а мање од 18 година, могу се изрећи и васпитне мере, али само под условима предвиђеним Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. (Митровић, Томашевић, 2024, 43)

Суштински сагледано малолетнички криминалитет за сагледавање захтеве мултидисциплинарни приступ. Малолетнички криминалитет представља посебну категорију криминалитета која се у савременој кривичноправној и криминолошкој теорији посматра кроз призму развојних, социјалних и психолошких специфичности учинилаца. За разлику од криминалитета пунолетних лица, делинквентно понашање малолетника условљено је процесом психофизичког сазревања, недовољно формираним системом вредности, неретко неразумевање могућих последица услед одређених радњи и снажним утицајем социјалног окружења, што оправдава постојање посебног нормативног режима кривичноправне одговорности о чему је већ писано.

У Кривичном законнику Републике Србије, дететом се сматра лице које није навршило четрнаест година. Малолетником се сматра лице које је навршило четрнаест година, а није навршило осамнаест година, док се малолетним лицем сматра се лице које није навршило осамнаест година. У међународним документима дете се најчешће дефинише као лице млађе од осамнаест година живота. Таква дефиниција поизилази из Конвенције о правима детета, према којој се дететом сматра „свако људско биће млађе од осамнаест година, осим ако се пунолетство не стиче раније према националном законодавству“ (United Nations 1989). Овај стандард постао је основ за формирање савремених система малолетничког правосуђа, који се темеље на принципу заштите најбољег интереса детета. Не постоји једнообразан став по питању кривичне одговорности када су упитању малолетна лица. У српском законодавству деца не могу бити кривично одговорна. У Хрватској законодавство по овом питању је регулисано на идентичан начин као и у

Србији. У мађарском кривичном законнику од 2012. године, предвиђа се да за поједина кривична дела може одговорати и са дванаест година. У Словачкој је исто као у Србији али за нека кривична дела може се бити одговоран тек са петнаест година старости. У Чешкој дететом се сматра лице које није навршило петнаест година. У Пољској кривична одговорност се стиче са навршених седамнаест година, стим да за поједина кривична дела предвиђено је петнаест година. У свим овим земљама које су кориштене за пример, осим Србије и Хрватске, законом је још предвиђено да за кривичну одговорност малолетних лица мора да постоји морална зрелост, интелектуална зрелост, нормалне психолошке карактеристике... (Gašparić, 2024, 50)

Криминолошка литература у најширем смислу указује да малолетнички криминалитет обухвата сва противправна понашања лица која, услед узраста, подлежу посебном систему кривичних санкција и васпитних мера. Према становишту аутори посебно назначавачу да малолетничка делинквенција подразумева „понашање које крши кривичноправне норме, али се истовремено мора посматрати у контексту развојних ограничења младих лица“ (Siegel, Welsh 2018, 9). Управо ова развојна компонента представља суштинску разлику у односу на криминалитет одраслих. (Siegel, Senna, Hahn, 2009, 70)

Основна карактеристика малолетничког криминалитета огледа се у његовој изразитој повезаности са процесом социјализације и целокупног развоја детета. Истраживања показују да су фактори као што су породична дисфункционалност, школски неуспех, вршњачки притисак и социјална маргинализација међу најзначајнијим показатељима делинквентног понашања младих (Shoemaker 2010, 74–78). Малолетници су, у том смислу, осетљивији на утицај непосредног окружења, што доводи до чешћег испољавања импулсивних и ситуационих облика криминалитета.

Да би се на деликвентно понашање могло утицати потребно је утврдити који су узроци таквог понашања и да ли постоје одређене околности из којих такво понашање произилази код малолетника. Узроци деликвентног понашања варирају од посебних ка општим, али и честом њиховом повезаношћу. Настајањем све сложенијих друштвених односа, имало је за последицу одређене промене код облика понашања који се сматрају за друштвено неприхватљиво понашање. (Бингулац, 2018, 280)

Услед спровођења појединих студија дошло се до закључака да је посебно значајно обележје малолетничког криминалитета његова динамичност и пролазност. (Играчки, Илијић, 2016, 187) Криминолог Гунтер Кајзер карактерише малолетничку делинквенцију као пролазност, као епизодном природом и кратким трајањем извршења кривичних дела. Према њему, „малолетничка делинквенција се првенствено објашњава као дефект у односима и дефект социјализације, јер се они сматрају корелатима безнормалности, дезоријентације, незнања или аномије“. (Ibish, 2024, 183)

Периодичне криминолошке студије које се спроводе указују на то да већина малолетних лица који испоље деликвентно понашање не наставља промене своје начине понашања након пунолетства. У том смислу неретко се

разликују две основне групе учинилаца: адолесцентно -ограничене учиниоце и перзистентне учиниоце (повратнике), при чему прву категорију чини већина малолетника чије противправно понашање престаје са завршетком адолесценције (Moffitt, 1993, 674). Ово сазнање представља један од кључних аргумената у прилог превентивном и васпитном приступу у малолетничком казненом праву.

Статистички подаци показују да се структура малолетничког криминалитета мења. Према извештајима United Nations Office on Drugs and Crime од пре десетак година, малолетници најчешће учествују у имовинским деликтима, делима вршњачког насиља и лакшим облицима насилничког понашања, док је њихово учешће у тешким облицима организованог криминала значајно ређе (UNODC, 2018, 21–23). Из поменутог може да се види да оваква структура криминалитета је пре последица социјалних и околности одрастања него трајне криминалне оријентације. Ако посматрамо актуелне податке и даље у Европи малолетници најчешће учествују у имовинским деликтима, с тим да последњих година се бележи значајан пораст њихове укључености у организовани криминал и насилна кривична дела. Када је реч о имовинском криминалу онда се ту ради о: крађама посебно у продавницама, провалама и оштећењима имовине; затим код трговине наркотицима малолетници се масовно регрутују као курири или дилери. У Бриселу, чак 65% ухапшених због трговине дрогом су малолетна лица; код насилничког понашања забележен је пораст учешћа у тучама и изнудама; код сексуална експлоатација, малолетници су често жртве, али могу бити и принуђени на учешће у креирању и дистрибуцији материјала са сексуалним злостављањем дече; код сајбер криминал и онлајн преваре, млади се често регрутују као „муле за новац“ за прање новца или учествују у онлајн преварама и хакерским нападима. (Potkanski, 2011, 61; Eurostat)

У „светлу“ указаног потребно је назначити да су поједине студије извеле закључке у којима је примећена карактеристика која се огледа у повећаној импулсивности и недовољно развијеним механизмима самоконтроле код малолетника. Неуропсихолошка истраживања показују да се делови мозга задужени за свест о ризику и контроли понашања, пре свега префронтални кортекс, у потпуности развијају тек у раном одраслом добу (Steinberg, 2014, 65–67). Ова чињеница има директан значај за кривичноправно вредновање кривице малолетника и оправдава постојање блажих и превасходно васпитних мера.

Развој технологија и степен коришћења интернета изменио је неке појавне облике малолетничког криминалитета. Традиционални облици делинквенције све чешће добијају дигиталну димензију, при чему граница између офлајн и онлајн понашања постаје све мање изражена. Овакве промене констатоване су у извештајима UNICEFa још током 2019. године, у којима се наводи да од једног од три млађа корисника интернета је тада пријављивало неки облик онлајн узнемиравања, што је онда већ давало назнаке да дигитално

окружење постаје значајан фактор у разумевању савремене малолетничке делинквенције (UNICEF, 2019, 6).

Због наведених специфичности, системи малолетничког правосуђа заснивају се на принципима индивидуализације, ресоцијализације, васпитања и превенције, а не искључиво на репресији. Примарни циљ реакције друштва на малолетнички криминалитет је преваспитање и социјална реинтеграција младог учиниоца девијантног или противправног понашања, што је потврђено и у Стандардним минималним правилима Уједињених нација за малолетничко правосуђе (тзв. Пекиншка правила) (United Nations, 1985).

Малолетнички криминалитет представља сложен друштвени феномен условљен повезаношћу између биолошких, психолошких и социјалних фактора, чије разумевање захтева интердисциплинарни приступ. Ове карактеристике добијају додатну сложеност у условима дигиталног окружења, које мења традиционалне облике испољавања делинквентног понашања и поставља нове изазове пред савремено казнено право.

3. ДИГИТАЛНО ОКРУЖЕЊЕ КАО НОВИ КРИМИНОГЕНИ ПРОСТОР

Савремени дигитални простор представља ново друштвено окружење у коме се одвија значајан део свакодневних активности деце и малолетника. Интернет одавно не представља искључиво инфраструктуру, већ социјални простор у коме се обликују идентитети, успостављају међуљудски односи и развијају модели понашања. Управо због тога неопходно је да савремена криминологија све чешће дигитално окружење препознаје као специфичан криминогени амбијент.

Према подацима од Међународне телекомуникационе уније из 2023. године, 79% младих узраста од 15 до 24 године на глобалном нивоу користи интернет, што ову старосну категорију чини најзаступљенијом групом у дигиталном простору (International Telecommunication Union 2023, 5). Према подацима из САД, 97% млади узраста од 13 до 17 година користи интернет свакодневно, причему око 46% наводи да су онлајн „стално“. (Pew Research Center, 2025; the Annie E. Casey Foundation, 2024) Према подацима у Европи у 2024. години, приближно 97% младих узраста од 16 до 29 година користило је интернет свакодневно. Стопа свакодневног коришћења интернета прелази 93% у свим државама чланицама ЕУ. (Eurostat, 2025, 1) Потребно је указати и на податак из 2022. године да 100% младих у Ирској и 99% младих у Малти, Луксембургу, Португалу, Чешкој, Словенији и Летонији користило је интернет свакодневно. (European Youth Portal, 2023) Из приказаног се може видети висок степен дигиталне повезаности младих. Ово доводи до ситуације у којој се традиционални процеси социјализације све више премештају у виртуелно окружење, чиме интернет постаје значајан фактор обликовања понашања малолетника.

Криминогени потенцијал дигиталног окружења произлази из више његових структурних карактеристика. Најпре, анонимност комуникације

значајно смањује осећај личне одговорности. Анонимност, физичка дистанца и одсуство непосредне реакције саговорника доводе до појаве тзв. „ефекта онлајн дезинхибиције“, односно склоности појединаца да у виртуелном простору испољавају понашања која би у непосредној социјалној интеракцији избегавали (Suler, 2004, 323). Код малолетника, чији механизми самоконтроле још нису у потпуности развијени, овај ефекат може имати посебно изражене последице.

Свакако посебан фактор ризика представља стална доступност дигиталних платформи. Према извештају UNICEFa из 2021 године, више од једне трећине младих у свету користи интернет путем паметних телефона, што значајно повећава изложеност ризичним интеракцијама и потенцијално штетним садржајима (UNICEF, 2021). Према последње доступним подацима из 2025. године на основу спроведених студија преко 99% младих (16–24 године) користи паметни телефон за свакодневни приступ интернету, што јасно указује на знатно већи степен доступности. (Kemp, S. 2025) У овим околностима треба имати свест да константна повезаност практично укида временска ограничења у комуникацији, те стога нпр. конфликти започети у физичком окружењу често настављају и ескалирају у дигиталном простору.

Савремена истраживања указују да дигитално окружење омогућава трансформацију традиционалних облика малолетничке делинквенције, али и појаву потпуно нових облика противправног понашања. Најраспрострањенији облик представља сајбер насиље (cyberbullying), које обухвата узнемиравање, претње, понижавање или ширење штетних садржаја путем електронских комуникација. Према истраживању Светске здравствене организације за европски регион, око 15% деце изјавило је да је било изложено сајбер насиљу, док је приближно 12% признало учешће у таквом понашању (World Health Organization, 2024, 3).

Поред сајбер насиља, значајан проблем представља неовлашћено дељење интимних садржаја међу малолетницима као и дипфејк (deepfake) садржаја које може имати озбиљне психолошке и правне последице. Европска агенција за основна права указује да дигиталне платформе омогућавају изузетно брзо ширење садржаја, услед чега жртве губе контролу над личним подацима у веома кратком временском периоду (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020, 6). Оваква понашања често настају без свести малолетника о њиховој потенцијалној кривичноправној релевантности.

Посебан изазов представља и све раније укључивање младих у различите облике сајбер криминалитета, укључујући дигиталне преваре, злоупотребу налога, неовлашћени приступ информационим системима и учешће у онлајн заједницама које подстичу противправне активности. Према извештају Europol, млади корисници интернета све чешће се појављују као извршиоци такозваног лаког сајберкриминала, при чему мотивација неретко произлази из радозналости, жеље за статусом у вршњачкој групи или перцепције да дигиталне радње немају стварне последице (Europol, 2023).

Поједини аутори указују да дигитални простор карактерише и тзв. ефекат публице, односно могућност масовног посматрања поред већ помињаног дељења садржаја. За разлику од традиционалног вршњачког насиља, које је ограничено на одређену групу у школи, кварту и сл., онлајн понашање може бити изложено неограниченом броју корисника, чиме се интензитет штетних последица значајно повећава. Такође овде се јавља још један проблем а то је трајност дигиталног записа. Управо та трајност представља једну од кључних разлика између офлајн и онлајн виктимизације младих. (Livingstone, 2014, 638)

Од значаја је да се још укаже и на то да истраживања показују да млади често поседују високе техничке вештине, али недовољно разумевање правних и етичких последица сопствених поступака на интернету (OECD, 2021, 4). Овај јаз између технолошке компетентности и правне свести представља значајан фактор ризика за настанак дигиталне делинквенције.

Све наведено указује да дигитално окружење не представља само ново место извршења кривичних дела, већ суштински мења природу малолетничког криминалитета. Имајући свест да се ради о простору без физичких граница, високим степеном анонимности, брзина комуникације... разумевање дигиталног окружења као специфичног криминогеног простора представља неопходну основу за анализу адекватности савремених казненоправних механизма у односу на малолетне учиниоце.

4. КРИВИЧНОПРАВНИ ОДГОВОР НА ДИГИТАЛНИ КРИМИНАЛИТЕТ МАЛОЛЕТНИКА – МЕЂУНАРОДНИ АСПЕКТ

Развој дигиталних технологија поставио је пред савремене кривичноправне системе сложен задатак прилагођавања традиционалних правних института новим облицима противправног понашања који се одвијају у виртуелном простору. Посебна сложеност произлази из чињенице да се у случају малолетних учинилаца мора успоставити равнотежа између заштите друштвених вредности и васпитања малолетника и покушај да се избегну репресивне мере.

Међународни стандарди малолетничког правосуђа доследно наглашавају да кривичноправна реакција према малолетницима мора бити заснована на принципу најбољег интереса детета и пропорционалности.

У већ помињаним тзв. Пекинским правилима из 1985. године у правилу 5.1 јасно се предвиђа да систем малолетничког правосуђа треба да нагласи добробит малолетника и да осигура да свака реакција на малолетне преступнике увек буде сразмерна околностима и преступника и извршеног дела. Практично посматрано, ово правило се односи на два најважнија циља малолетничког правосуђа. Први циљ је унапређење добробити малолетника што представља главни фокус посебно код оних правних система у којима се малолетним преступницима баве парнични судови или управна власт, али исто тако и у правним системима у којим се процесуирају у кривичним судовима

где се могу изрећи казне. Други циљ се односи на принцип сразмерности, који се користи као „инструмент за обуздавање“ кривичних санкција. Овде се поставља идеја да одмеравање казне не треба да буде само на основу тежине дела већ и на личним околностима. (Human rights Library) Овакав приступ постоји у савременим европским системима казненог права и данас, и не само за малолететнике.

Дигитални криминалитет је специфичан и у више наврата је то у овом истраживању указивано. За разлику од класичних кривичних дела, противправна понашања у онлајн простору карактеришу транснационалност, лакоћа и брзина извршења и могућност наношења штете великом броју лица у кратком временском периоду. Прекогранична природа сајбер криминалитета представља један од најзначајнијих изазова за националне системе кривичног правосуђа, посебно када су учиниоци малолетна лица (Rakha, 2025, 360).

Основни међународни инструмент у области борбе против сајбер криминалитета представља Конвенција о високотехнолошком криминалу (Будимпештанска конвенција), која поставља стандарде инкриминације дела као што су неовлашћени приступ информационим системима, незаконито пресретање података, злоупотреба уређаја и рачунарске преваре (Council of Europe 2001). Иако конвенција није усмерена искључиво на малолетнике, њене одредбе имају непосредан значај за поступање према младим учиниоцима дигиталних кривичних дела.

Посебан проблем у кривичноправном реаговању представља разграничење између социјално неприхватљивог понашања и кривичног дела у дигиталном окружењу. Малолетници често нису свесни да радње као што су креирање лажних профила, неовлашћено приступање туђим налозима или дељење приватних фотографија могу испуњавати законска обележја кривичних дела. Еуропол указује да значајан број младих учинилаца сајбер деликата своје понашање не доживљава као криминално, већ као вид забаве или експериментисања са технологијом. (Europol, 2023) Проблем перцепције. Поставља се питање да ли се ово може утицати, условно речено у превентивном смислу.

Кривични поступак према малолетницима у предметима у којима постоје незаконите радње почињене путем интернета и технологије додатно је отежан услед специфичности доказивања. Дигитални докази могу бити измењени или обрисани, тј. са њима се може манипулисати, причему због своје транснационалне природе сервери и подаци неретко се налазе у различитим државама. Прикупљање, чување и међународна размена електронских доказа представљају један од кључних процесних изазова у борби против сајбер криминалитета уопште не само када је реч о малолетницима. (European Commission, 2025).

Савет Европе наглашава да реакција на малолетнички сајбер криминалитет треба да укључи образовне програме дигиталне писмености, развој свести о правним последицама онлајн понашања и активно учешће школе и породице у превенцији ризичног понашања (Council of Europe, 2018).

Овакви модели полазе од чињенице да је велики број дигиталних деликата последица незнања, а не криминалне намере.

Сагледавајући наведено, може се закључити да кривичноправни одговор на дигитални криминалитет малолетника прелази са класичног репресивног модела ка интегрисаном приступу који обједињује превенцију, образовање и ресторативну правду. Савремени изазов више не представља искључиво питање инкриминације понашања, већ успостављање система који ће истовремено обезбедити заштиту жртава, одговорност учинилаца и успешну социјалну реинтеграцију малолетника у дигиталном друштву.

5. МЕТОДОЛОГИЈА ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања јесте перцепција студената четврте године права о појавним облицима малолетничког криминалитета у дигиталном окружењу, степену његове друштвене опасности и адекватности постојећег кривичноправног одговора.

У анкетном истраживању примењена је комбинација нормативног, дескриптивног и статистичког метода. Нормативни метод коришћен је ради анализе међународних стандарда и кривичноправног оквира реаговања на малолетнички дигитални криминалитет. Дескриптивни метод омогућио је приказ ставова испитаника, док је статистички метод примењен у обради прикупљених података.

Разлог због чега је ово истраживање спроведено код студентске популације заснива се на чињеници да студенти права представљају будуће носиоце тужилачких и правосудних функција, те њихова перцепција дигиталног криминалитета може указати на будуће тенденције у казненој политици. За технику, односно начин прикупљања података кориштена је анкета.

Анкетирање је спроведено електронским путем, коришћењем онлајн упитника, што је у складу са природом истраживаног феномена односно дигиталног окружења. Овакав приступ омогућава већу искреност одговора услед анонимности испитаника. У анкети је учествовало 28 студената четврте године студија.

6. ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА АНКЕТНОГ ИСТРАЖИВАЊА И АНАЛИЗА ДОБИЈЕНИХ ПОДАТАКА

Ради јаснијег увида у кључне налазе истраживања, у наставку је дат сажет табеларни приказ доминантних (најчешће бираних) одговора студената четврте године Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду.

Истраживачко питање	Доминантан одговор	% испитаника
Да ли је малолетнички дигитални криминалитет у порасту?	Да, значајно расте	68%
Најчешћи облик дигиталног криминалитета	Сајбер насиље	82%
Кључни узрок појаве	Недовољан родитељски надзор	76%
Адекватност постојећих санкција	Делимично адекватне	49%
Пожељан модел реаговања	Едукативни програми	84%
Самопроцена обучености студената	Недовољна обученост	54%

Сумирани резултати показују да будући правници доминантно препознају раст дигиталног малолетничког криминалитета, при чему акценат стављају на превенцију и образовање као примарни механизам друштвене реакције. Истовремено, уочава се критичка свест о ограниченој прилагођености постојећег кривичноправног система и недовољној практичној обучености током академског образовања.

Прецизније ће се размотрити последње анкетно питање у којем се разматра самопроцена компетенције. Питање је гласило: Да ли се осећате довољно обученим за правно поступање у предметима према малолетницима у којима постоје елементи дигиталног криминалитета? Понуђени одговори су били: а) Не - 54%; б) Делимично - 35%; в) Да - 11%.

Анализа: Добијени подаци представљају један од најзначајнијих резултата. Више од половине студената сматра да током студија није стекло довољна знања за практично поступање у области дигиталног криминалитета, што указује на потребу модернизације наставних програма из предмета криминалистике, криминологије и кривичног права.

7. ЗАКЉУЧАК

Развој технологија довео је до драстичних промена у начину социјализације деце и младих, али истовремено и до трансформације појавних облика малолетничког криминалитета. Дигитално окружење више не представља искључиво простор комуникације, разоноде и образовања, већ је постао саставни део свакодневнице, па самим тим постаје и амбијент у коме се испољавају различити облици противправног понашања малолетника. Управо због тога, питање малолетничког криминалитета у дигиталном простору добија изузетан значај у оквиру савременог казненог права.

Анализа теоријских и нормативних полазних основа показује да класично схватање малолетничке делинквенције, засновано превасходно на физичком простору извршења кривичних дела, више није довољно за разумевање савремених криминолошких токова. Дигитално окружење карактеришу анонимност, транснационалност, брзина ширења информација и отежана контрола понашања, што значајно мења како позицију малолетног учиниоца тако и положај жртве. У таквим условима, граница између

девијантног понашања, вршњачког насиља и извршења неког кривичног дела постаје знатно сложенија за правну квалификацију.

Резултати анкетног истраживања спроведеног међу студентима IV године Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду указују да будући правници у високом степену препознају раст малолетничког криминалитета у дигиталном окружењу. Посебно је значајно што испитаници као доминантан облик издвајају сајбер насиље, чиме се потврђују налази међународних организација да је управо дигитална виктимизација један од најраспрострањенијих ризика савременог детињства (UNICEF, 2017, 70).

Анализа узрока овог облика криминалитета додатно указује на висок степен криминолошке свести испитаника. Недовољан родитељски надзор, анонимност интернет простора и недовољна правна едукација младих препознати су као кључни фактори ризика. Овакви резултати потврђују становиште да малолетнички криминалитет у дигиталном окружењу није превасходно последица криминалне намере, већ комбинације развојних, социјалних и технолошких околности које утичу на понашање младих корисника интернета.

Посебну вредност резултата представља став испитаника према кривичноправној реакцији државе. Већина студената сматра да постојећи систем малолетничких санкција није у потпуности прилагођен специфичностима дигиталног криминалитета. Овакав налаз указује на постојање нормативног и институционалног јаза између технолошког развоја и способности правног система да благовремено одговори на нове облике криминалитета.

Истовремено, испитаници су у значајно већем проценту подржали превентивне и едукативне мере у односу на поштравање казнене политике. Ова оријентација у потпуности је у складу са савременим концептом малолетничког кривичног права, заснованим на принципу најбољег интереса детета. Могло би се назначити да будући носиоци тужилачких и правосудних функција прихватају васпитну и ресторативну функцију санкција као примарни циљ реаговања према малолетним учиниоцима.

Један од најзначајнијих налаза истраживања односи се на самопроцену компетенција студената. Више од половине испитаника изразило је уверење да током студија није стекло довољна практична знања за поступање у области дигиталног криминалитета. Овај резултат указује на потребу реформе правничког образовања, кроз увођење интердисциплинарних садржаја који би обухватили основе сајбер безбедности, дигиталне форензике, заштите података о личности и специфичности онлајн виктимизације, кроз наставу из криминалистике, криминологије и кривичног права.

У ширем друштвеном контексту, малолетнички криминалитет у дигиталном окружењу захтева координисан приступ. Репресивни механизми сами по себи не могу представљати довољан одговор, јер дигитални простор омогућава брзу репродукцију ризичних понашања и ширење штетних садржаја на глобалном нивоу што има изузетне последице на изузетно високи степен

виктимизације. Због тога кривичноправна политика мора бити усмерена ка превенцији.

Развој малолетничког кривичног права несумњиво ће зависити од способности правног система да успостави равнотежу између заштите друштва, права малолетних лица и ефикасне превенције дигиталних ризика.

На основу истраживања спроведеног за овај рад може се видети да будући правници већ препознају неопходност таквог приступа, што представља важан индикатор будућег правца развоја кривичноправне политике у области заштите деце и малолетника у дигиталном добу.

Литература:

- Child and Youth Safety Online, UN Global Issues, преузето са: <https://www.un.org/en/global-issues/child-and-youth-safety-online>, 02.02.2026.
- Council of Europe. 2001. Convention on Cybercrime (Budapest Convention). Council of Europe. Budapest
- Council of Europe. 2018. Guidelines to Respect, Protect and Fulfil the Rights of the Child in the Digital Environment. Council of Europe. Strasbourg.
- Council of Europe. 2020. Cybercrime and Criminal Justice Responses. Council of Europe. Strasbourg.
- Cyberbullying in the EU Member States, European Union, преузето са: <https://better-internet-for-kids.europa.eu/en/news/cyberbullying-eu-member-states>, 02.02.2026.
- Digital Decade in 2024: Implementation and perspective, Europe Commission, Brussels, 2.7.2024.
- EU Children's Participation Platform, Children's Voices on Cyberbullying, преузето са: https://eu-for-children.europa.eu/cyberbullying_en, 02.02.2026.
- Europe Commission, Action plan against cyberbullying – protecting children online, преузето са: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cyberbullying>, 02.02.2026.
- European Commission. 2025. E-evidence - cross-border access to electronic evidence, преузето са: https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/types-judicial-cooperation/e-evidence-cross-border-access-electronic-evidence_en, 02.02.2026.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2020. *Violence against Children in the Digital Environment*. Publications Office of the European Union. Luxembourg.
- European Youth Portal. 2023. 96% of young people in the EU uses the internet daily, преузето са: https://youth.europa.eu/news/96-of-young-people-eu-uses-internet-daily_en, 02.02.2026.
- Europol. 2023. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA 2023). Europol. The Hague.
- Eurostat 2025. Young people - digital world.
- Eurostat, Crime statistics - Statistics Explained, преузето са: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Crime_statistics, 02.02.2026.
- Gašparić, A. 2024. The Minimum age of criminal responsibility across central eastern european countries. *Journal of Criminology and Criminal Law* 62(3):45. pp. 45-67
- Human rights Library, University of Minesota, Human rights in the administration of justice, Chapter 10: The Rights of the Child in the Administration of Justice, преузето са: <https://hrlibrary.umn.edu/monitoring/adminchap10.html>, 02.02.2026.
- Ibish, E. 2024. Concept and definition of juvenile delinquency (youth offending). *Knowledge – International Journal*. Vol.74.1. pp.181-185.
- International Telecommunication Union. 2023. Measuring Digital Development: Facts and Figures. Geneva
- Kemp, S. 2025. Digital 2025: Global Overview Report, преузето са: <https://datareportal.com/reports/digital-2025-global-overview-report>, 02.02.2026.
- Köhler-Dauner, Franziska et al. 2025. Digital child protection in social networks: age verification and age-tiered regulation in Europe. *Child and adolescent psychiatry and mental health* vol. 19,1 143.
- Livingstone, S., Smith, P. 2014. Annual research review: harms experienced by child users of online and mobile technologies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 55 (6), pp. 635–654.

- Maza, MT., Fox, KA., Kwon S., et al. 2023. Association of habitual checking behaviors on social media with longitudinal functional brain development. *Jama Pediatr.* 177(2): pp.160–167.
- Moffitt, E. 1993. Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior. *Psychological Review* 100 (4): pp. 674–701.
- OECD. 2021. Children in the Digital Environment: Revised Typology of Risks. OECD Publishing. Paris.
- Pew Research Center 2025. Teens, Social Media and AI Chatbots 2025 , преузето са: <https://www.pewresearch.org/internet/2025/12/09/teens-social-media-and-ai-chatbots-2025/> , 02.02.2026.
- Potkanski, M. 2011. Juvenile crimes in Austria and Sweden. Challenges of and policies for tackling youth crime. *SIAC-Journal – Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis* (4), pp. 60-67.
- Raising Children Network - Online safety for teenagers, преузето са: <https://raisingchildren.net.au/teens/entertainment-technology/cyberbullying-online-safety/internet-safety-teens>, 02.02.2026.
- Rakha, N. 2025. Jurisdictional challenges of cybercrimes and the role of the international criminal court, *Дани А.Рајца*, Криминалистичко полицијски универзитет, Београд, стр.356-383.
- Report - A10-0213/2025 - European Parliament - Report on the protection of minors online
- Richards, K. 2011. What makes juvenile offenders different from adult offenders?, *Trends & issues in crime and criminal justice*, Australian Institute of Criminology.
- Safer Internet Centre network, European Union, преузето са: <https://better-internet-for-kids.europa.eu/en/sic>, 02.02.2026.
- Shoemaker, Donald J. 2010. *Theories of delinquency: an examination of explanations of delinquent behavior*. Oxford University Press. New York
- Siegel, Larry J., Brandon C. Welsh. 2018. *Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law*. Boston: Cengage Learning.
- Siegel, Larry J., Senna, J., Hahn, P. 2009. Juvenile Delinquency: Theory, Practice and Law *Juvenile and Family Court Journal* 32(4) pp.69-71.
- Steinberg, L. 2014. *Age of opportunity: Lessons from the new science of adolescence*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Suler, J. 2004. The Online disinhibition effect. *CyberPsychology & Behavior* 7 (3). pp.321–326.
- The Annie E. Casey Foundation. 2024. A National profile of youth and young adults, преузето са: <https://www.aecf.org/blog/a-national-profile-of-youth-and-young-adults>, 02.02.2026.
- UNICEF. 2017. The State of the World's Children 2017: Children in a Digital World. UNICEF, New York.
- UNICEF. 2019. *Cyberbullying: What Is It and How to Stop It*. UNICEF. New York.
- UNICEF. 2021. *The State of the World's Children 2021: On My Mind – Promoting Mental Health*. UNICEF.
- United Nations 1985. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (The Beijing Rules).United Nations. New York.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). 2018. Global Study on Homicide: Juvenile Offenders. Vienna.
- United Nations. 1989. Convention on the Rights of the Child. New York: United Nations.
- World Health Organization, One in six school-aged children experiences cyberbullying, finds new WHO/Europe study, преузето са: <https://www.who.int/europe/news/item/27-03-2024-one-in-six-school-aged-children-experiences-cyberbullying--finds-new-who-europe-study>, 02.02.2026.
- World Health Organization. 2024. *Cyberbullying among Adolescents in Europe*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Бингулац, Н. 2018. Извршење прекршајних санкција према малолетницима, Зборник радова са 15 међународног научног скупа Правнички дани - проф. др Славко Царић под називом Усаглашавање правне регулативе са правним тековинама Европске уније, одржаног у Новом Саду 20-22. септембра 2018. године, у организацији Правног факултета за привреду и правосуђе Нови Сад, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, стр. 276-291.

- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005
- Играчки, Ј., Илијић, Љ. 2016. Криминалитет малолетника – стање у свету и Србији. *Страни правни живот*, 60/1 Институт за упоредно право. Београд, стр. 185–200.
- Јовашевић, Д., Митровић, Љ., Икановић, В. 2017. *Кривично право Републике Српске – Општи дио*, Паневропски универзитет Апеирон Бања Лука, Бања Лука.
- Кнежевић, Љиљана Ј., Јагода П. Топалов, и Сабина Ј. Халупка Решетар, 2022. Дезинхибиција у онлајн комуникацији студената и импликације у настави страног језика. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини* 52, *но. 3*, стр 39-54.
- Коларић, Д. 2020. Жртва кривичног дела и материјално кривично право. У: *Оштећено лице и кривичноправни инструменти заштите*, Златибор, стр. 50-75.
- Коларић, Д. 2024. Положај малолетних лица у кривичном материјалном праву Републике Србије, *Дјеца и малолетници као учиниоци и жртве кривичних дјела – законодавни и институционални одговор*, Министарство правде Републике Српске, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Истраживачки центар Бања Лука, стр. 60-90.
- Кривични законик, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024)
- Митровић, Љ. 2012. *Систем казних санкција у Републици Српској*, АИС - Бања Лука.
- Митровић, Љ., Томашевић, С. 2024. Појачани надзори и њихова примјена у кривичним поступцима према малолетницима, Дјеца и малолетници као учиниоци и жртве кривичних дјела – законодавни и институционални одговор, Министарство правде Републике Српске, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Истраживачки центар Бања Лука, стр. 42-59.

JUVENILE CRIME IN THE DIGITAL ENVIRONMENT – READINESS OF FUTURE LAWYERS FOR NEW CHALLENGES

Prof. dr Nenad Bingulac

Full Professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, University of Economics Academy Novi Sad, nbingulac@pravni-fakultet.info; Orcid: 0000-0003-1187-7054

Prof. dr Dalibor Krstinić

Associate Professor at the Faculty of Law, Pan-European University APEIRON in Banja Luka, dkrstinic@pravni-fakultet.info; Orcid: 0000-0002-9731-9178

Prof. dr Jelena Matijašević

Full Professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, University of Economics Academy Novi Sad, jelena@pravni-fakultet.info; Orcid: 0000-0001-8068-0816

Abstract: *Juvenile delinquency is a special area of criminal law that is traditionally based on the principles of protecting child development, educational sanctions and special prevention. However, in conditions of intensive digitalization of society, there is a significant transformation of the forms of juvenile delinquency, with the digital environment becoming a new space for the manifestation of illegal behavior. The Internet and social networks enable the emergence of specific forms of crime such as cyberbullying, abuse of digital identity, online fraud and unauthorized distribution of content, deepfake content, which poses new challenges to modern criminal law.*

The paper aims to analyze the concept and characteristics of juvenile delinquency in the digital environment, as well as the adequacy of the existing criminal law response to new forms of juvenile delinquency. Special attention is paid to the specificities of the digital space, which are reflected in the anonymity of perpetrators, the transnational nature of illegal acts and the increased risk of

victimization of children and young people. The paper is based on a normative and criminological analysis of contemporary trends in juvenile delinquency, with a focus on international standards for the protection of children's rights and the development of preventively oriented response models.

In addition to the theoretical and normative analysis, the paper also contains an empirical segment based on a survey conducted among fourth-year students of the Faculty of Law for Business and Judiciary in Novi Sad, with the aim of examining the perceptions of future lawyers about the prevalence, causes and criminal law treatment of juvenile delinquency in the digital environment. The results obtained indicate that the respondents recognize the growth of digital forms of delinquency, with attitudes that emphasize preventive and educational measures in relation to repressive punishment mechanisms dominating.

The digital environment requires an interdisciplinary approach within juvenile criminal law, which involves harmonizing legislation, education and preventive policies. The views of future lawyers are an important indicator of the direction of development of criminal law policy in the field of child and juvenile protection in the conditions of a digital society.

Keywords: *juvenile delinquency, digital environment, criminalistic, criminology, cyber crime, prevention.*